

Och emedan förståndsbildningen, den vetenskapliga undervisningen, appellen till förnuftet och bevisningen har denna makt, är vår tanke, att äfven religionsläran och religionsundervisningen vinner mest genom att appellera till förnuftet. Yrka vi derföre, att den religiösa uppfostran icke alls skall vända sig till känslan, eller icke under några förhållanden stöda sig på auktoritet, bero af exempelts makt, af vördnaden för, af kärleken och tilliten till uppfostraren? Ingalunda. Men allt har sin tid. Och emedan förnuftets fordran på klar insigt och bevisning icke kan nedtystas, hafva vi yrkat, att äfven för religionsläran bevisningen icke måtte lärjungen undanhållas, när den blir erforderlig, och efter förmåga hänvisat på det fält, der den i vår tanke är möjlig och synnerligen nödvändig. Vi hafva icke förbisett, att försoningen mellan människans religiösa behof och hennes dagliga omsorger, att dessa omsorgers helgande är en uppgift för lifvet; och vi kunna icke af uppfostran i detta hänseende fordra mera, än hvad som öfverhufvud af densamma fordras kan, att den nemligen må bringa sjelfva uppgiften till lärjungens medvetande och sätta honom i stånd att under lifvets fortgång lösa den. Det är ingen reform, vi yrkat. Det är blott ett försummadt kapitel att lägga till de öfriga.

Vi hafva flerfaldigt nämnt, att vår afsigt från första början icke varit, att recensera Hr Stenbäcks afhandling. Det obehag, Författarens lössläppta sätt att behandla vetenskapliga frågor hos oss väckte, motvägdes genom intrycket af det sedliga allvar och den varma känsla, med hvilka, såsom äfven denna afhandling vittnar, han omfattar sitt föremål, ungdomens uppfostran. Vi kände dock icke behof af att offentligen uttala det senare, emedan det icke kunde ske utan att äfven ådagalägga det förra och att härför gifva skäl. Men hågen att yttra oss i ett ämne, som länge nog varit ett föremål för vårt eftertänkande, och sakens stora vikt för hvarje samhälle förledde oss att taga Hr Stenbäcks yrkanden till utgångspunkt för våra reflexioner. Vår artikel i detta blads Marshäfte torde också tillräckligt bära vittnesbörd om, huru motvilligt vi vände vår kritik mot Hr Stenbäck; men, som man säger, det ena ordet gaf det andra, och det blef oss än svårare att sluta, än det varit att börja.

Den opåkallade mellankomst, som nu föranledt kritikens fortsättande, skall likväl icke förleda oss att fortgå utöfver de punkter, i hvilka vår uppfattnings rättighet eller vår kritiks rättmätighet blifvit bestridd, ehuru mycket kunde återstå, att om och mot Hr Stenbäcks yrkanden anföra.

J. V. S. 40

27 OM PRIVATBANKER.

Litteraturblad n:o 9, september 1855

Närvarande stund är visst icke egnad för stora industriela företag i landet. Men den kan vara desto mera lämplig att betänka, hvad som bör göras, då engång freden skänker industrin och handeln nytt lif.

Utän noggrannare insigter i penningeväsendets art hafva vi länge varit öfvertygade om behofvet och gagnet af privatbanker för detta land. Skälen för vår öfvertygelse hafva varit tvenne: för det första den erfarenhet, man här eger, att för landets förhållanden ganska stora kapitaler ligga ofruktbara för industrin förnämligast i Ryska kreditpapper, till mindre del i inhemska dylika, men åter till oberäkneligt stor

del i reda penningar dels sedlar dels klingande mynt; för det andra fremmande länders exempel, i hvilka man erkänner, att bankerna varit ett hufvudsakligen verksamt medel för jordbrukets, industrins och handelns tillväxt och fortfarande äro oumbärliga för deras bestånd. Vi skola längre ned söka närmare belysa dessa förhållanden äfvensom den hufvudsakliga invändning, som mot behovet af dylika banker kan göras, och hvilken vi hört framställas äfven af erfarna affärsmän, den nemligen: att en privatbank i Finland skulle hafva svårighet att få sina kapitaler placerade och sina noter i cirkulation.

10 Men derförinnan vilja vi med ledning af tvenne ganska utmärkta skrifter i ämnet söka meddela läsaren några allmänna notiser om kreditväsendet i andra länder och om privatbankers verksamhet isynnerhet. Dessa skrifter äro:

1. OM KREDITEN OCH BANKVÄSENDET. AF CH. COQUELIN. ÖFVERS. MED TILLÄGG AF G. LALLERSTEDT. STOCKHOLM 1854 – OCH

2. FÖRSÖK TILL EN STATSEKONOMISK STATISTIK ÖFVER SVERIGE. AF C. A. AGARDH OCH C. E. LJUNGBERG. 2:A DEL. 1 HÄFTET – ÄFVEN MED SÄRSKILD TITEL:

20 STATSEKONOMISK ÖFVERSIGT AF SVERIGES PENNINGEVÄSENDE; JEMTE FÖRSLAG TILL REFORM AF DETSAMMA. AF C. A. AGARDH. CARLSTAD 1854.

N:o 1 är en ganska omfattande lärobok, i hvilken myntets, kreditens, bankernas och banksedlarnes historiska uppkomst samt bankväsendets historia till senaste tid framställes, och tillika utredes, hvad krediten, myntet, banksedeln är och enligt sin natur bör vara. Den har dock icke lärobokens form, utan utgör hellre en serie af afhandlingar; hvarföre 30 författaren äfven här anställer egna undersökningar rörande bankväsendets och privatbankers betydelse isynnerhet. Dessa undersökningar äro af serdeles intresse, emedan i dem öfverallt teorin åtföljes af historisk bevisning, af exempel tagna ur erfarenheten och af talande siffror. Vi känna för litet hithörande litteratur, för att kunna bedöma, hvad som är nytt i Coquelin's påståenden. Men framställningen vittnar åtminstone, att före honom ingen så enkelt och klart utredt, att hvarje bankföretag är och bör vara en enskild affär, likasom alla andra affärer på tid grundad endast på krediten, på förtroendet. Summan af hans åsigter i detta hänseende finner man sidd. 136 fl. sammanställd i 40 följande »allmänna grundsatser»:

»Om det icke är sannt, att banknoterna äro ett pappersmynt eller ett fingeradt mynt, så är man, att börja med, på intet vis berättigad att påstå – något som man dock alla dagar får höra – att det endast tillkommer regeringen eller hennes rättsinnehafvare att utgifva sedlar, allt under den toma förevändningen, att rättighet att *slå mynt* är ett af suveränitetens väsentliga attribut. Af enahanda skäl torde det vara tillåtet att såsom en chimère anse den förmenta nödvändigheten, som man behagat påfinna, att reducera alla banksedlar till en enda sort och att låta dem utgå från en enda källa, i ändamål att göra 50 (så lyder det förmenta skälet) det fingerade myntet, på samma sätt som det verkliga, likformigt för hela landet. Om banknoterna (sedlarne) ej äro något annat, än kommersiela obligationer, så är det sanning att säga, att bankerna sjelfva intet annat äro, än i stort etablerade handelshus. Inser man klart detta, så har man svårt för

att icke såsom våld, eller lindrigt sagdt, såsom maktmissbruk anse de inskränkningar, med hvilka man omgärdar, de fjettrar, med hvilka man belägger dem.»

»Det är på intet vis nödvändigt, att lagstiftaren skall befatta sig med att ordna bankerna på sitt vis, begränsa deras rörelse, föreskrifva med hvilka operationer de skola få befatta sig eller icke befatta sig, med ett ord underkasta dem en undantagsreglementering, såsom man dock nästan öfverallt gör. Detta är så långt ifrån att vara statsmannavishet, att hvarje experiment i den vägen alltid medför fördorfliga följder. Hvar och en, som allvarligt vill studera bankernas historia, skall snart finna sig öfvertygad, att de verkliga olyckor, som de någongång åsamkat folken, hafva haft sitt ursprung endast och allenast från en förgiftad källa, nemligen en obehörig inblandning från regeringens sida.»

10

»Ännu ändamålsvidrigare är det, att begränsa deras antal; ty detta antal böra endast behofven bestämma, och med behofven hafver det sig så, att det icke är någon menniska gifvet att veta dem förut; det är endast erfarenheten, som uppenbarar deras tillvarelse, utgången, som bekräftar deras rättmätighet. Öfverhufvud kan man säga, att det är nyttigt och godt, att bankernas antal vexer; ty ju talrikare de äro, desto mindre olägenheter medföra de partiela bristfälligheter, med hvilka de kunna vara behäftade. Men det skulle för en regering vara ett fåfängligt företag, att i detta hänseende försöka fastställa ett lagom; hon skulle ovilkorligen råka att skjuta öfver eller icke nå målet; hon skulle åstadkomma å ena sidan strypning, å den andra svindel. Beträffande den i några länder, enkannerligen i Frankrike antagna grundsatsen, att ej tillstådja mer än en enda bank, utrustad med ett exklusivt privilegium, så torde det vara öfverflödigt, att vi på honom spilla något ord.»

20

»Alltså: att inrätta banker, bör vara hvars och ens rätt, och bör bankrörelsen icke underkastas flera hinder, fjettrar och inskränkningar, än hvarje annat handelsbolags rörelse.»

30

»Emellertid, alldenstund dessa inrättningar hafva, i vida högre grad än vanliga handelsbolag, ett stort inflytande på ett lands välstånd – ett inflytande, som alltid står i jemt förhållande till deras betydenhet – så är det icke mer än rätt och billigt, att regeringen följer dem med större uppmärksamhet, än vanliga handelsbolag, och att lagarne med afseende på dem äro mera uppmärksamma, mera vaksamma. Följer nu här af, att regeringen och lagen bör efterhålla och trakassera dem medelst hvarjehande undantagsreglementeringar? Visserligen icke. Men de stadgar och förordningar, som gälla för handeln i allmänhet, böra på dem tillämpas med så mycket större stänghet, som den minsta efterlåtenhet i detta hänseende medför vådligare följder. Hvad man af dem ovilkorligen måste äska, hvad lagen måste inskräpa, hvad regeringen noga måste tillse, det är, att alla af dem ingångna förbindelser varda uppfyllda bokstafligen, utan invändning och utan uppskof med en orubblig redlighet.»

40

Dessa med någon skärpa i uttrycken framställda grundsatsers rigtighet har Coquelin, såvidt vi förmå inse, till fullo bevisat. Han ådagalägger, att i Frankrike och England, der de blifvit förbisedda, och der styrelsen reglementerat privatbankrörelsen till förmon för privilegierade banker, de stora handelskriserna uppstått just i följd af privilegium å ena sidan och inskränkningen å den andra; medan i

50

Skottland och i Nya England¹ samt Förenta Staterna öfverhufvud en större frihet i bankrörelsen jemförelsevis fritagit dessa länder äfven från skakningar, som haft sitt upphof i London och Paris.

Vi skola snart blifva i tillfälle, att närmare ingå på denna bevisning. Det anförda skall endast tjena till att fasthålla åsigten: att bankrörelse är en handelsaffär som alla andra handelsaffärer, att utgifvandet af sedlar är detsamma som utgifvandet af skuldsedlar till innehafvaren, förfallna vid anfordran, och att häraf det ena borde stå hvar man lika fritt som det andra.

10 Men då flertalet läsare icke torde hafva någon annan föreställning om en bank, än att den är en förrättning, som i ett par källrar har ett förråd af guld, silfver och koppar och som, stödd på denna rikedom, utgifver sedlar till t. ex. dubbelt eller tre gånger så stort belopp, som denna dess valuta, allt i form af lån mot inteckning eller borgen, så torde det för uppfattningen af det följande vara på sin plats, att här lemna en kort öfversigt af, hvad som i våra tider förstås med bankrörelse.

20 För det första är det nu visserligen sannt, att för en bankrörelse, antingen den bedrifves af en enskild man, en bankir, eller af ett bolag, såsom t. ex. Englands bank, Franska banken och de egentligen så kallade privatbankerna, eller af staten, ehuru icke af regeringen, såsom t. ex. Svenska banken, fordras ett mer eller mindre betydligt grundkapital, dels i reda pengar dels i motsvarande annan egendom. Vanliga förhållandet med Bolagsbanker är, att af det å aktierna tecknade kapitalet blott en mindre del inbetalas, och för den återstående större delen ställes antaglig säkerhet. Bolagsmännen kunna åter göras ansvariga för bankens transaktioner med hela sin förmögenhet och, hvad de derutöfver framdeles ärfva och förvärfva, såsom fallet naturligtvis alltid är med den enskilda bankiren, eller endast med aktieteckningens
30 belopp och den säkerhet de för detta ställt. Det senare anses för det rättare, emedan sålunda ett större antal personer förmås att nedlägga någon del af sin förmögenhet i bankaktier.

Det är nemligen klart, att ingen större affärsrörelse kan bedrifvas utan eget kapital, och att den för densamma nödiga krediten icke alltid kan vinnas blott genom personlig rättskaffenhet. Bankrörelsen isynnerhet fordrar mycken omtanke, skicklighet och ackuratess; och den är, såsom alla affärer i stort, blottstald för större rubbningar, oberoende af bankirens egna tillgöranden, hvilka kunna medföra förluster, som icke så lätt ersättas af den möjliga vinsten.

40 Men såsom den affärsman gör blott små affärer, hvilken förtjenar endast på sitt kapital, icke på sin kredit, på det förtroende, han hos andra åtnjuter, så gäller detta isynnerhet bankiren och bankbolaget. Det är tvärtom en hufvudsak i bankrörelsen, att förtjena på krediten och på andras pengar.

Ty det aldranyttigaste, hvarmed en bank kan sysselsätta sig, är att taga pengar af dem, som hafva öfverflöd derpå, eller rättare, som hafva pengar, men sakna håg eller utväg att göra dem fruktbarande i någon näring, och att utdela dessa pengar åt dem, som äro i behof deraf för drifvandet af en industri, åt hvilken de egnat sig. Ersättningen för risk
50 och bemödande vid denna förmedling mellan den, som har pengar, och den som behöfver dem, utgör profiten på bankrörelsen.

Det enklaste sätt för en bank att få pengar är derföre, att mottaga *depositioner*, att vara en sparbank i stort. Såsom känt är, hafva vi i

¹ Med detta namn betecknas sex af Unionens norra stater.

Finland inga andra depositions-banker än sparbankerna. Men i dessa får icke hvem som helst deponera pengar, icke heller någon utöfver ett visst belopp. Ty de äro välgörenhetsanstalter för den arbetande klassen; och af förvaltningen, som är ett lönlöst åtagande, kan man icke heller begära, att den skulle hafva ansvaret och mödan att förvara, än mindre att förränta förmöget folks penningar.

Nu synes det vara gifvet, att banken bör betala ränta för alla depositioner. Så är dock icke öfverallt fallet. Men om ränta betalas utgifver banken mot depositionsbeloppet ett räntebärande papper, att inlösas vid anfordran eller på längre eller kortare tids uppsägning. Dessa obligationer äro löpande och cirkulera såsom penningar från man till man. Räntans belopp måste bero af dessa olika vilkor och för öfrigt af den större eller mindre tillgången på depositioner. Om nemligen åt banken erbjudes mera pengar, än den utan svårighet kan använda, är det en gifven följd, att räntefoten nedsätter. Man kan likväl lätt inse, att der många banker finnas, och konkurrensen i följd deraf är stor, räntefoten för depositioner måste förblifva stationär under längre tidrymder. Ty en bank, som vid minsta skynt af svårigheter skulle nedsätta depositionsräntan, skulle snart vänja allmänheten ifrån sig.

Englands bank och Franska banken t. ex. betala ingen ränta på depositioner. Om Franska banken finna vi det uppgifvet, att den utställer depositionsbevis på hela beloppet, hvilka endast af deponenten kunna presenteras till inlösen. Men här såsom i Englands bank är det det vanliga, att banken verkställer utbetalningar för deponenten på dennes ordres och inlöser hans förbindelser ända till depositionens belopp. Eller ske dessa utbetalningar genom såkallad *upp- och afskrifning*, sålunda att en viss summa påföres den ena deponenten och godtgöres en annan, till hvilken den förra har en utbetalning. Dessa depositioner ske således, för att hafva penningarne säkrare i bankens hvalf, än i egen kassakista, samt vid utbetalningar, direkt eller genom upp- och afskrifning, hvilka äro kostnadsfria, tillika för lättnaden i liqviderna. Penningarnes sammanströmmande isynnerhet till London och den stora affärsrörelsen i båda hufvudstäderna gör, att sagde depositioner, ehuru icke räntebärande, uppgå till enorma belopp.

När banken för deponentens räkning verkställer utbetalningar, har den här det första tillfälle, att sätta sina egna sedlar i omlopp.

Att få pengar utan ränta är visst fördelaktigare, än att betala ränta för dem. Men man finner lätt, att vid tillbörlig konkurrens det förra blefve omöjligt åtminstone i större skala. De nämnda bankerna hafva också sitt privilegium, som i Paris och på de orter, der Franska banken har filialkontor, utesluter all täflan, och i England mycket inskränker privatbankernas operationer. Coquelin anser vidare, att just häri ligger en orsak till de stora penningekriserna och sagde bankers periodiskt återkommande stora trångmål. Ty man deponerar, menar han, i dem sina pengar endast tills vidare, i saknad af förmonlig placering; men då tillfälle till någon sådan yppar sig, strömma deponenterna åter till och uttaga sina penningar, hvarigenom bankerna, som emellertid använt dem på annat håll, bringas i förlägenhet. Ja han påstår, att svårigheten att få någon ränta i England verkat, att man tidtals inlåtit sig på öfverdrifna spekulationer (*over trade*, öfverhandel), af hvilka bankrutter och ytterligare penningeuttagningar ur banken varit en följd. Sålunda anser han bankprivilegierna för en verkande orsak till handelskriserna. Emellertid är bankvinsten stor, och aktieegarena erhålla höga årliga dividender.

I hvardera fallet ökas dock nu genom depositionerna bankernas fonder.

Ett annat sätt, genom hvilket en banks fonder ökas, äro *diskonteringarne*. Banken köper hvarjehanda kreditpapper synnerligast skuldsedlar och s. k. inrikes-vexlar. Detta sker naturligtvis icke för intet, utan mot en mellangift af säljaren, som kallas diskont-räntan, och hvars belopp främst beror deraf, huru snart det ifrågavarande pappret är till betalning förfallet. För sådane papper måste banken utgifva lika mycket som den får, med afdrag endast af diskonträntan; men då den kan betala med sedlar, som den sjelf efter behag kan tillverka, så förskaffar den sig härigenom i sjelfva verket penningars värde och penningar mot sina egna papper. Med ringa ansträngning inser man, att sålunda diskonteringarne blifva en hufvudkälla för bankens inkomst. För depositionerna betalar den vanligen ränta, och kan på dem icke förtjena mycket, ehuru den naturligtvis vid depositionsmedlens användande för egen räkning måste fordra en något högre ränta, än den betalar. Men för de medel, den genom diskonteringen får om händer, betalar den ingen ränta, och tillverkan det af de sedlar, den ger i stället, kan icke kosta stort. Saken är blott den, att få folket att emottaga sedlarne. Men detta kan icke åstadkommas genom annat medel, än det, hvarigenom den ena affärsmannen förmås att af den andra mottaga en vaxel, en anvisning, en revers, nemligen genom kredit. Har allmänheten förtroende för en bank, så mottagas dess sedlar hellre än klingande mynt, emedan sedlarne äro för rörelsen bekvämare.

Vi afbryta här uppräknandet af bankernas operationer, för att fästa läsarens uppmärksamhet på den ofantliga vigten af de tvenne redan anförda, af depositioner och diskonteringar.

Man bör icke tänka sig, att endast de stora kapitalisterna skola insätta sina medel hos banken. Banken kan icke hålla depositionsräntan så hög, att icke kapitalisterna på annat håll kunna få lika hög ränta, som banken sjelf, om den utlånar de deponerade medlen. Man bör hellre betrakta en depositionsbank såsom en sparbank, men i större skala, der små summor till ett visst minimum, t. ex. fem eller tre gånger så stort, som det för sparbankerna antagna, få insättas och genast räkna ränta, men der insatsen äfven får stiga till hvilket belopp som helst. Kapitalisten kan sålunda här deponera sina pengar, under det han samlar dem för större utlåning. Alla de personer, som kunna spara blott ett mindre belopp årligen, och aldrig kunna tänka på större utlåningar, hafva här tillfälle att efterhand, som de ske, göra sina besparingar fruktbarande. Äfven mången, som kunde förtjena högre ränta på andra håll, skall åtnöja sig med den lägre räntan af banken, emedan han slipper omgången med inteckningar, panter eller borgesmän och har lättare att kontrollera bankens bestånd och kredit, än flera enskilda personers, är säker att slippa utsökningar, bevakningar i konkurser m. m., samt äfven om obligationen förekommer, har sin fordran upptagen i bankens böcker. Han kan vidare vara öfvertygad, att räntan i banken alltid utfaller på bestämd dag; och i detta hänseende besparas honom allt bråk och förlägenhet. Och härtill kommer ännu, att deponenten fortfarande har sina pengar disponibla. Ty äfven om obligationen lyder på någon kort uppsägningstid, måste det sällan inträffa, att den, om bankens kredit är orubbad, icke af hvar man mottages åtminstone lika gerna som klingande mynt eller icke räntebärande sedlar, medan hvar och en, som icke genast åter utgifver beloppet, måste hellre mottaga ett räntebärande papper, än någon annan betalning. Dessutom kan man äfven antaga, att banken, der det

icke är fråga om stora summor, villigt diskonterar sina egna papper. Vidare hafva affärsmän ofta större summor inne på kortare tid och aflemna dem gerna mot ränta, der full säkerhet för återbetalning finnes; ehuru det visst kan hända, att banken icke på alltför kort tid vill mottaga stora summor. Men affärsmännen hafva dessutom alltid en reservkassa, för den dagliga rörelsen och oförutsedda behof. I länder, der bankväsendet hunnit längre, aflemnas äfven denna kassa till banken på löpande räkning, så att deponenten när som helst får lyfta större eller mindre del deraf, och banken infriar hans anvisningar på densamma. Äfven den, som genom insättningar i en sparbank kommit till det högsta belopp, sparbanken emottager, kan då uttaga detta belopp och placera det hos depositionsbanken, då han åter på ny kontrabok kan fortfara med insättningar i sparbanken. Sparbanken sjelf kan, då penningar i densamma hopa sig, finna sin uträkning vid att insätta dem hos en depositionsbank äfven mot samma ränta, som sparbanken betalar åt insättarna. Likaså alla andra välgörande inrättningar samt kyrkkokassor och kommunalkassor.

Med ett ord: öfverallt, der någon civilisation, handel och affärsrörelse finnes, är det icke blott antagligt utan säkert, att en bank, som mottager depositioner, skall få mera pengar, än den önskar eller för densamma kan vara rådligt att mottaga.

Ty frågan blir, huru banken skall kunna så använda de deponerade medlen, att den icke blott kan betäcka räntan för desamma, utan äfven sjelf något vinna på deras användande. En utväg dertill är, såsom sagdt, diskontering. Men vi hafva här närmast att betrakta denna rörelsens välgörande verkningar för allmänheten.

Man bör såsom i fråga om depositionerna härvid icke tänka på diskontering blott af papper, lydande på stora belopp, eller på diskontering af utrikes vaxlar. Sistnämnda rörelse tillhör den enskilda bankiren, som står i förbindelse med utländska bankirhus och för öfrigt har den kännedom om affärsverlden, att han kan pröfva sådana vaxlars godhet, något som icke kan förutsättas hos alla bankstyrelser. En bank har deremot att hålla sig till den dagliga rörelsen på dess ort och på orter, der den möjligen etablerat filialkontor. En minuthandlare, en fabrikant, en handverkare köper t. ex. varor af grosshandlanden. De taga varorna på kredit och utgifva en förbindelse, att betala beloppet på bestämd tid till försäljaren eller ordres. Grosshandlanden kan vara säker nog att få sina pengar, då förbindelsen förfaller. Men han är imellertid i saknad af dem för sin rörelse. Går han nu till banken och transporterar förbindelsen på denna, får han genast pengarne om händer med afdrag af diskonträntan, om nemligen banken har förtroende till förbindelsens utställare eller till grosshandlanden sjelf, som genom sin påteckning iklädt sig ansvarighet för betalningen jemte den förre. Är förbindelsen en vaxel eller anvisning uppstår ansvarigheten endast genom transporten; är den en skuldsedel, erfordras hans bestämda åtagande att ansvara för betalningen, om utställaren deri brister. – Ju säkrare förbindelsen är, och ju kortare förfallotiden, desto mindre är diskonträntan. Löper den med ränta, betraktas denna till förfallodagen som sjelfva hufvudstoden, och öfverlåtaren får af banken genast äfven räntans belopp med afdrag af diskonträntan för detsamma¹. Hvad han på diskonteringen förlorar, blir en obetydlighet mot

¹ Det synes dock klart, att under sådana förhållanden snart ingen skall begära och ingen betala annan ränta än diskonträntan, hvilken vid försäljningar af säljaren inberäknas i varans pris.

fördelen att genast få pengarna i hand och kunna använda dem i sin rörelse. Man kan också vara öfvertygad, att der så mycken lätthet att realisera ett förskrifvet belopp förefinnes, der gå förbindelserna från man till man såsom valuta, förrän de hamna i bankens kassa. På samma sätt kunna fabrikanten och handverkaren sälja sina varor på tid åt handlanden och genast låta banken diskontera dennes utgifna förbindelser. Äfven jordbrukaren kan sålunda åtnöja sig med ett 10
papper af sin afnämare, och å andra sidan mot ett dylikt papier erhålla kredit för sina behof, hvarigenom han undgår tvånget att sälja sin vara, till hvilket pris som helst. Man kunde utsträcka detta derhän, att äfven konsumenten kan taga sina behof på kredit hos minuthandlanden, handverkaren m. m. och lemna dessa sin förbindelse för att likaså diskonteras, men detta slags kreditväsen är, som erfarenheten visar, en dålig sak, består uti att på förhand äta upp sina inkomster; och en bank bör rätteligen understöda produktionen. Endast särskilda omständigheter kunna medgifva undantag. Det blir dessutom en gifven följd af lättheten för minutören att sjelf få kredit, att han äfven ger kort kredit 20
åt sina kunder; och detta verkar välgörande för arbetaren och den fattigare folkklassen.

Kasta vi nu en blick tillbaka på det anförda, så framgå deraf tvenne slutsatser, nemligen: der en bank finnes, som mottager depositioner, ligger ingen styfver i affärsmannens hand ofruktbar; och der en bank finnes, har affärsmannen alltid pengar.

Det är ett verkligt trolleri, så att man kan bli yr i hufvudet, när man tänker derpå. Ty icke blott den dagliga rörelsen kan drivas, utan 30
verldshandeln drivas verkligen med papperslappar. Man må icke tro, att banken, då den presenterar de diskonterade förbindelserna till inlösen, begär guld och silfver. Långt derifrån! det är dess och hvarje affärsmans stora glädje att slippa se guld och silfret; ty detta är så tungt och klumpigt, och ett kostsam betalningsmedel. Nej, endast godt 30
papper, eller rättare goda papper vill hela världen hafva, och så äfven banken. Men banken anser icke sina egna sedlar för de bästa; dem vill den hafva tillbaka så sent som möjligt. Nya papper deremot att diskontera, det är bankens rätta lust.

Men man kan till de anförda tvenne slutsatserna lägga ännu en tredje: der en bank finnes, blir allmänna rörelsekapitalet mångdubb-
laddt.

Ty banken ersätter genom sina obligationer och sedlar genast det kapital, som genom depositioner och diskontering inflyter i dess kassa. 40
Men den kan icke behålla hela detta kapital – i fremmande kreditpapper eller klingande mynt. Det behåller endast af det klingande myntet (eller det i landet allmänt gällande sedelmyntet) så mycket, som behofvet visar vara erforderligt för inlösen af dess obligationer och sedlar, när sådant påfordras. Det öfriga af det influtna kapitalet låter den åter gå ut genom andra operationer: lån och förskott. Redan härigenom nära nog fördubblas kapitalet. Den kredit åter affärsmännen emellan, som utbildar sig genom lättheten att få de af den utgifna förbindelserna diskonterade, ökar företagsamheten och varuomsättningen, så att det blir fråga endast om kredit på kort tid, och det 50
ursprungliga kapitalet, som förut kunnat omsättas t. ex. blott en gång om året, omsättes nu tre fyra gånger inom ett år. Ty säljaren behöfver aldrig vänta på pengar, för att köpa nytt. Det är äfven bankens största intresse, att så sker, att rörelsekapitalet passerar genom dess kassa så ofta som möjligt, och dess egen fördel bjuder den, att på allt sätt lätta denna cirkulation.

Vi öfvergå nu till de tvenne operationer, genom hvilka en bank kan slippa sitt öfverflödiga kapital och äfven utvidga sin rörelse genom ytterligare sedelutgifning nemligen: förskotter åt enskilda genom *direkt lån* eller genom s. k. *kassakrediter*.

Huru en bank ger lån, är våra läsare väl bekant. Det sker mot inteckning i fast egendom, mot hypotek i varor, pant i guld eller silfver och mot borgen. Men alla dessa lån tillhöra dock icke en väl ordnad bankrörelse. I allmänhet tillhör det icke en bank att gifva lån på lång tid. Sådane kan kapitalisten lemna direkt utan bankens mellankomst. Såsom jordbrukslån, manufakturån o. s. v. tillhöra de endast banker, som tillika äro för dessa ändamål af staten inrättade lånekontor. Lån mot inteckning, såsom lån på längre tid, lämpa sig därför icke heller för egentliga banker. En bank opererar hufvudsakligen med sin kredit, och operationer på lång tid kunna icke göras blott med krediten. En klok bankstyrelse undviker också att gifva lån mot borgen annorlunda än på kort tid. Sådane lån äro äfven diskonteringar af papper, som hafva två eller flera namn. Återstå alltså hypotekslån. Är hypoteket guld eller silfver, som insättes i bankens hvalf, är operationen lika enkel som säker. Består det i andra varor, hvilka måste lemnas qvar i låntagarens eget förvar, beror operationen hufvudsakligen på förtroende.

Kassakredit kallas det, när banken hos sig öppnar kredit för affärsmannen till visst belopp antingen blott på god tro eller mot borgen af någon person, till hvilken bankstyrelsen hyser förtroende. Det förstås, att hvarje post, som den akkrediterde lyftar eller låter banken för sig utbetala, af honom måste inom bestämd kortare tid återbetalas, inom hvilken det äfven står honom fritt att betala, när han vill eller kan, medan banken beräknar ränta sig till godo endast för den tid, penningarne verkligen varit ute. Detta slags förskott tillhör egentligen Skottlands banker, hvilka på senaste tider ådragit sig hela Europas uppmärksamhet för sin förträffliga inrättning, för hvilken de hafva att tacka den omständighet, att de varit de friaste banker i Europa. Det anses för ett synnerligen gagnande operationssätt icke blott för det understöd, som derigenom tillskyndas affärsrörelsen, utan äfven för dess sedliga inflytande på affärsmännen, emedan en bank vid sådane förskott måste än mera än eljest göra afseende på personers karakter, lefnadssätt och goda namn. Men vi låta Coquelin tala om detta andliga inflytande, som bankväsendet och den genom densamma framkallade krediten utöfvat. Må man ihågkomma, att det är en Fransman, som talar, och att han talar om England.

»När krediten blir rådande i ett land, ger han alla nationens lefnadsvanor en ny riktning. Det är lätt begripligt att oaktadt all den lätthet, hvarmed bankerna bevilja kredit, är det likväl ett oeftergifligt vilkor för hans erhållande, att man gör sig förtjent deraf. Hur angelägna dessa anstalter än må vara att öka antalet af sina kunder, kunna de likväl ej, enär de ega sina egna intressen att bevaka, såsom kunder antaga andra än de, som gjort sig kända för en redbar vandel. Derigenom bidra de i synnerlig grad till stärkande af ett folks sedliga anda. För att i rikligare mått komma i åtnjutande af den för alla öppna kreditens förmoner, bemödar en hvar sig om att ingifva förtroende genom ett redbart uppförande; han lär att visa sig samvetsgrann i alla sina handlingar och isynnerhet att troget uppfylla ingångna förbindelser. Man har också tillfälle att iakttaga, att öfverallt står redbarheten i handel och vandel i direkt förhållande till

kreditens utsträckning. Och det är ej blott i afseende på låne- och diskonteringsoperationer, som sanningen häraf bevisas; han visar sig lika mycket vid köp och försäljningar, med ett ord vid alla i allmänna lifvet förekommande aftal och förhandlingar. När krediten är sällsynt och svår att erhålla, gör man sig föga samvete af att undansnilla och bedraga, emedan bedrägeriet alltid inbringar någon-ting, men ärligheten deremot intet. Är krediten tvärtom vidsträckt, så är hvar och en betänkt på att bereda sig en andel i denna dyrbara skatt och beflita sig om en redbar vandel, enda medlet att komma i besittning deraf. Det är i början blott en beräkning, temligen nedsättande, om man så vill, för vårt värde som människor; men denna beräkning förändras snart till sed och blir liksom en med hela nationens tänke- och handlingsätt sammanväxt grundsats.»

»Man måste erkänna, att denna redbarhet i handel och vandel är ojemförligt mera allmän i England än i Frankrike. Det ser man föga eller intet af dessa knep och bedrägerier af köpman mot köpman, eller af köpman mot förbrukare, dem man, tyvärr, dagligen är i tillfälle att åse i Frankrike – knep lika olidliga som lumpna och i sjelfva verket föga båtande för dem, som begå dem, men ofta nog ganska kännbara för dem de drabba och framförallt högst menliga för landets affärlif. Vi vilja derföre icke påstå, att dylika bedrägerier äro alldeles okända i England, men de äro der åtminstone högst sällsynta, särdeles i den högre handeln, och hafva ej der denna småaktiga och retsamma karakter, som man olyckligtvis varseblir i Frankrike. Vill man i England öfva bedrägerier, så gör man det i stort för en betydlig vinst, och ej för några ömkliga styfrar, vunna antingen på alntalet eller priset eller beskaffenheten af en vara. Vanligtvis kan man dock der vid sina köpafhandlingar tryggt lita på en säljares ord, och i allmänhet gör man så ock. De viktigaste affärer uppgöras der med ett enda ord. Ansenliga massor af varor gå der ur hand i hand, utan att det faller någon in, derest ej en absolut nödvändighet tvingar dertill, att göra sig närmare underrättad om deras beskaffenhet och vikt. Man kan lätt föreställa sig, hvilken dyrbar besparing af kostnader och tid detta medför. Och hvilka fördelar i afseende på förhållandena till utländningen härflyta ej af detta ömsesidiga förtroende och tillit till hvarandras redlighet! Behöfva vi påminna om, huru många gånger Frankrikes handel gjort sig illa beryktad hos utländningen genom beklagansvärda bedrägerier, i hvilka varornas omedelbara afsändare kanhända ofta ej sjelfva hade någon del? I England inträffar ej något dylikt. Den Engelska varuexportören visar vanligtvis ett oinskränkt förtroende för dem, med hvilka han ligger i affärer, utan att ängsligt omgifva sig med alla de försigtighetsmått, som den Franska grosshandlanden nödgas vidtaga. Vill han göra en varuafsändning till utlandet, huru viktig denna än må vara, så gör han blott en beställning och oroar sig sedan ej vidare derför, fullt säker, att hans order blifva punktligt uppfyllda. Och att detta förtroende sällan svikes, bevisas deraf, att man efter så lång erfarenhet alltjemnt fortfar dermed.»

Vi började med åberopandet af Coquelin's »allmänna grundsatsar» för bankrörelsen och öfvergingo derefter till framställningen af de operationer, i hvilka bankrörelsen består, skildrande tillika kort de utomordentliga fördelar denna rörelse tillskyndar det land, i hvilket den drifves. Denna framställning var nödig, för att förstå, hvarom fråga är. Vi återgå nu till sagde grundsatsar, och ehuru vår afsigt visst

icke är att här söka utreda de rätta grunderna för en bankinrättning, fortsätta vi dock att kort upprepa Coquelins hithörande påståenden, för att sålunda gifva läsaren en ledning till lösande af de tvifvelsmål, hvilka hos honom torde uppstått rörande en banks förmåga att utträtta så stora ting, som dem vi nyss anført.

Först torde hvar och en fästa en tveksam uppmärksamhet vid bankernas sedelutgifning. Att deras sedlar kunna mottagas och ingå i allmänna cirkulationen, lärer dock ingen finna mera underbart, än att en enskild affärsmans vaxlar och anvisningar kunna åtnjuta en obegränsad kredit hos alla, som känna hans namn. Tveksamheten rör dock icke närmast denna omständighet, utan hellre sedelutgifningens vådor. Man befarar, att banken kan utgifva sedlar i sådan mängd, att den icke förmår i behörig ordning inlösa dem. Förf. är nu af den åsigt, att sedelutgifningen bör vara fullkomligt obehindrad. Den reglerar i hans tanke sig sjelf. Vid närmare besinnande inser man också utan stor svårighet, att det icke beror på banken att utgifva sedlar efter behag, utan att detta beror af allmänhetens större eller mindre behof af dess sedlar. Nu sträfvar all bankrörelse till att göra sedlar likasom klingande mynt obeffliga. Ty bankrörelsens viktigaste verkan är att fostra krediten; och för affärer på kredit behövas inga pengar. Affärsmännen göra vid kredithandel sina sedlar sjelfva, nemligen skuldsedlar, anvisningar, vaxlar. Coquelin anför huru produktionen i England är ungefär lika stor som i Frankrike, och varuomsättningen dubbelt så stor i det förra landet som i det senare, men huru detta oaktadt hela myntkapitalet i England, banksedlar inberäknade, utgör 1 500 millioner Fr., hvaraf hälften klingande mynt, medan i Frankrike klingande myntet ensamt uppgår til 3 500 millioner Fr. Detta utgör ett bevis i stort, huru ett utbildadt creditsystem gör penningen öfverflödig. Vidare är det af erfarenheten bevisadt, att banksedlar af högre valörer icke bibehålla sig i allmänna rörelsen, utan snart återvända till bankerna; ty de äro icke för det dagliga behofvet användbara. Bankerna kunna därför till större belopp utgifva sedlar, endast lydande på små valörer; och äfven härigenom hindras en större sedelemission. En banks sedlar dessutom, då de icke uppehållas genom något privilegium, såsom att utgöra lagligt betalningsmedel och mottagas i kronouppbörderna, spridas icke långt utom den ort, der kontor finnes för deras inlösande. Slutligen visa privatbankernas i Skottland och Förenta Staterna exempel, att äfven vid obegränsad rätt till sedelutgifning beloppet af utelöpande banksedlar är och förblir jmförelsevis ringa. Skottska bankerna förlorade denna frihet 1845¹, då deras sedelutgifning inskränktes till medelbeloppet af, hvad den varit året förut. Landets öfver 30 banker med mera än 250 filialkontor hade då 30 millioner pund Sterling deposita, men i medeltal endast 3 millioner utelöpande sedlar. Detta belopp af sedlar hade varit stationärt ett par tiotal år. Deras metalliska kassa var då ungefär 1/2 million, men är nu en million. I Förenta Staterna funnos 1851 *niehundratjuguen* banker med ett kapital af 248 millioner dollars, en sedelstock af 150 millioner och klingande mynt 50 millioner dollars.

¹ Detta skedde i följd af den för England af Robert Peel 1844 genomdrifna nya banklagen, hvars misstag Coquelin strängt tadlar. Orsaken, hvarföre depositionerna i Skottland äro så ofantliga, anser Förf. vara den, att aktionärerna i bankerna äro obegränsadt ansvariga; hvarföre folket föredrar, att deponera sina pengar mot låg ränta, framför delaktighet i banken visserligen med höga dividender, men med stor ansvarighet. I Förenta Staterna, der hvar och en ansvarar endast till aktiernas belopp, äro depositionerna ringa, men delegarens antal och bankernas kapital mycket stort.

Man finner alltså, att i Skottland banksedlarne utgjorde blott 1/10 af depositionerna, det kapital, med hvilket dessa banker egentligen röra sig, i Förenta Staterna åter 3/8 af hela rörelsekapitalet. Sedelutgifningen skulle i båda länderna säkert varit större, om mera sedlar behöfts för allmänna rörelsen. Orsaken, hvarföre den icke stigit högre, kan endast vara den, att sedlar öfver detta belopp återvända till banken; med andra ord: att diskonteringar icke erbjudas och förskott icke begäras till högre belopp, än att det med bankernas kapital och de redan utgifna selarne kan betäckas.

- 10 Hvad vi ofvan anfört om rörelsekapitalets förökande genom sedel-emission, bör alltså enligt denna erfarenhet modifieras. Vi talade om, hvad som *kan* ske, ifall behovet så fordrar. Exempel saknas icke heller i Förenta Staterna på banker, som hafva ungefär samma belopp sedlar i cirkulation, som hela deras kapital.

Detta utgör, hvad vi till en början velat anföra ur Hr Coquelin's arbete, hvars lärorikhet icke vidare torde behöfva prisas. Vi tillägga blott, att Författarens framställning är lika liflig och underhållande, som han är klar och redig i sina åsikter.

- 20 Och härmed öfvergå vi till *N:o 2*, till den snillrika Svenska biskopens i sin väg lika intressanta arbete.

I företalet gör Förf. sjelf en kort framställning af sina åsikter angående penningeväsendet och krediten samt af bokens innehåll och syfte. Han säger:

- 30 »Förf. system hvilat på den grundsats, att penningetillgången för allt, hvad som gifver ränta eller är produktift¹, i hvarje land är oinskränkt; och att Sverige icke behöfver gå till andra länder, för att söka dem, äfven då de behöfvas i millioner. Denna sats synes i vårt land vara en paradox; och dock är den en sanning, som bevisar sig af alla andra länders exempel.»

»England skapade under det stora kriget med Frankrike en cirkulerande pennigestock af 500 millioner pund Sterling, d. v. s. 6 000 millioner Rdr. Bko, som förut icke funnos i England. De hemtades icke från handeln, de upplånades icke i fremmande länder, utan de framströmmade ur deras egen jord, såsom vattnet ur klippan, när Moses slog derpå med sin staf.»

- 40 »Vi beundra Amerikas utomordentliga tillväxt. Hvad är den förnämsta orsaken dertill? Orsaken är ingen annan, än att penningar utströmma ur 800 banker, och ingalunda blott förträffligheten af dess land, hvilket skulle hafva förblifvit ofruktbart, om ej ur dessa 800 källor det lifvande elementet, som ligger i penningar, hade öfversilat detsamma, som vid en ängsvattning.»

»Huru kan Sverige blifva annat, än hvad det är, när dess ledande statsmän äro oupphörligt sysselsatta med att tillstoppa sådana källor, i stället för att öppna dem.»

- 50 »Det system, vi i Sverige följa, utgår ifrån ett i Förf. tanke falskt begrepp om penningar, hvilka man antager endast vara silfver och guld. Förf. har på annat ställe längesedan förliknat penningar vid

¹ Förf. säger kort förut, det problem, han förelagt sig, vara: »att penningeväsendet må så ordnas, att penningar aldrig skola felas för något produktift företag, från torparens rödjning af ett tunnland jord vid hans stuga, upp till sänkningen af sjöar, sådana som Hjelmaren, måhända Wenern, från anläggningen af en liten väg för att kringgå en backe, till öfverdragandet af Sveriges land med jernvägar och kanaler.»

spelmarker, som i och för sig icke ega ringaste värde; ett blott liiquidationsmedel eller öfverflyttningsmedel så länge spelet varar, som endast förvandlas i silfver och guld, sedan spelet är slutadt, och affärerna skola uppgöras. Och emedan liiquidationen i den allmänna rörelsens spel aldrig slutar, och ett lands affärer aldrig uppgöras, är det ingalunda behof, att dess spelmarker någonsin behöfva förvandlas till silfver och guld. Eller hvad äro Sveriges bankosedlar annat än spelmarker, som endast då behöfva förvandlas i silfver och guld, när den stora bankören i riksspelet, riksbanken, upphör att spela.»

»Penningar, uppfattade i sin vidsträcktaste mening, äro icke annat än fordringar eller skulder, som öfverflyttas; icke annat än rörliga fordringar eller skulder.»

»Hvad äro banksedlarne annat än rörliga skulder? hvad annat äro vaxlar? hvad annat statsobligationer? Det är ju med dessa spelmarker vi kunna göra alla våra liquider, betala alla våra uppköp och inkassera alla våra fordringar.»

»Banksedlar äro för de dagliga liquiderna; vaxlarne äro för de aflägsna liquiderna; statsobligationerne äro för de stora och största.»

»Problemet att skaffa penningar är således icke annat, än att göra skulder och fordringar rörliga, sätta dem i cirkulation.»

»I England cirkulera 50 millioner L. St. årligen i banksedlar, 530 millioner L. St. årligen i inrikes vaxlar och 750 millioner L. St. i statsobligationer, d. v. s. tillsammans 1 330 millioner L. St. = 16 000 millioner Rdr Bko. Se der Englands penningstock; och hela denna penningstock är icke något annat, än rörliga cirkulerande skulder.»

»I Sverige har man nästan inga inrikes vaxlar, inga statsobligationer, och de 35 millioner banksedlar, vi hafva i rörelsen, är ju det herrskande systemet oupphörligen sysselsatt att förminska eller hålla tillbaka. Huru kan Sverige då vara annat, än hvad det är?»

Det erfordrar någon eftertanke, för att rätt uppfatta dessa snillrikt uttryckta åsigtter, hvilkas rättighet öfverhufvud man vid närmare pröfning dock måste erkänna. Öfversättaren af Coquelin's arbete Hr Lallerstedt säger: att egenskapen att utgöra riksmünt hos Svenska bankens sedlar, d. ä. deras mottagande i kronouppbörderna och deras privilegium att vara ett lagligt betalningsmedel i alla liquider, hvilket fordringsegaren icke kan vägra att mottaga – att denna deras egenskap ingifvit allmänheten en falsk föreställning om sedelmynt och penningväsendet öfverhufvud. Samma föreställning är i de flesta länder rådande. Men fasthåller man Agardh's träffande liknelse, att sedlarne äro spelmarker i ett spel, som aldrig slutar, i hvilket liquiden aldrig uppgöres, eller än hellre, att de äro cirkulerande skulder, så har man genom densamma fått en riktig föreställning om sedelmynt och penningväsendet öfverhufvud. Man behöfver jemte denna uppfattning af sedeln såsom ett kredittecken blott ihågkomma, att guld och silfver och äfvenså allt klingande mynt är en vara.

Sedelns och klingande myntets gångbarhet står derföre icke i något nödvändigt samband. Sedeln går, så länge den har kredit, så länge varor öfverhufvud, icke blott guld och silfver, fås för densamma. Guld och silfvermynt begäres, när guldet eller silfret någonstädes stå högt i pris.

Agardh's skrift sönderfaller i fyra böcker, af hvilka den första handlar om det metalliska myntet, den andra om reform af mått, vikt och mynt-beräkningen, den tredje utför en undersökning öfver penningväsendet i allmänhet, den fjerde innehåller förslag till reform af

penningväsendet i Sverige.

Endast tredje och fjärde boken beröra vårt ämne. Deras innehåll är såsom de tvenne föregående böckernas i högsta grad lärorikt. Författarens åsichter äro i hufvudsak fördomsfria och klara, bärande vittne om hans omfattande blick. Men der han kommer till positiva förslag för det nya, händer honom, hvad som oftast inträffar med teorins män, att detaljen stundom blir godtycklig, utan stöd af erfarenhetens läror.

10 Det mest utmärkande i Hr Agards'a åsichter om penningväsendet är hans yrkande på nödvändigheten af ett »Stats-kreditsystem» för Sverige – och för hvarje land, som vill hinna längre i industri och välstånd. Han säger ungefär med torra ord: statskuld är nationalrikedom; att göra statslån är att skapa ett räntebärande kapital, som förut icke funnits till o. s. v. Det är *nota bene* fråga blott om inhemska statslån.

Sanningen af dessa yrkanden kan också aldrig bestridas. Genom ett inhemskt statslån erhåller staten penningar, som kanske till stor del legat besparade och ofruktbara, till en annan del eljest skulle blifvit förlösade på konsumtion, men kanske till betydlig del också går ur allmänna rörelsen. Men allmänna rörelsen blir deraf icke det minsta fattigare; ty statens obligationer gå ut i allmänna rörelsen till samma belopp¹, som lånet dragit ur densamma. Detta belopp måste likväl vara fördelaktigare placeradt i statslånet, är på långifvarens hand; ty eljest skulle denne icke låna sina penningar åt staten. Öfverhufvud uppstår således genom statslånet en ränta på ett kapital, hvilken icke fanns, förrän lånet gjordes. Röntan tages naturligtvis af beskattningen på folket; och det synes derföre som man efter ordspråket skulle taga den ur ena fickan, för att sätta den i den andra. Men detta är icke precis förhållandet. Den för röntans betalning ökade skatten samlas af de skattdragande genom ökad arbete och omtanke eller genom ökade besparingar. Röntans belopp är alltså en besparad fond, och det kapital, den motsvarar, är i sjelfva verket ett nytt kapital, som förut icke funnits till.

40 Göres nu statslånet dessutom för ett produktivt företag t. ex. för kanalers och jernvägars anläggning, så återgår större delen af de upplånade penningarne i den inhemska rörelsen. Statsobligationerna fördubbla dem med ränta, och det fulländade företaget representerar ännu för tredje gången samma kapital, gifvande i ränta icke blott nettoprovenuen å företaget utan dertill all den fördel, detsamma tillskyndar det allmänna. Det är isynnerhet med afseende på sådane företag, man allmänt nog är öfvertygad om den stora nyttan af statslån.

Skulle t. ex. en jernväg kunna på tjugu år komma till stånd med ett årligt tillskott af 150 tusen Rubel, så vore det enligt Agardhs åsigt orätt, att icke hellre göra den färdig inom tre år genom ett lån af en million årligen. Ty med samma årliga tillskott af 150 tusen Rubel kan röntan å 5 % på lånet under arbetstiden betäckas och en besparing af 165 tusen Rubel göras, hvilken jemte derefter inflytande årliga netto afkastningen af företaget kan användas till lånets betalning²; oberäknadt fördelen för det allmänna att 17 år tidigare kunna begagna jernvägen, och den

50 ¹ Vanligen till större. Ty statslånsobligationerna lyda vanligen på större belopp, än staten mot dem erhåller. Detta sker för den låga röntans skuld. Förhållandet beror på statens kredit. Är denna god, stiger emellertid ofta obligationernas värde; och det kapital de representera i allmänna rörelsen, blir då större, än det kapital, staten verkligen lånat.

² Härigenom förminskas röntan på lånet år för år, och en allt större del af det årliga anslaget 450 rubel blir afbetalning på kapitalet.

genom arbetets utdragande på tjugu år ökade kostnaden.

Men Agardh säger icke blott, att det vore absurdt, att icke för ett allmänt företag genast upplåna medlen hellre än att långsamt hopspara dem, utan han yrkar, att intet land utan sådane lån kan hinna något högre välstånd. Och han säger detta icke blott i den mening, att allmänna arbeten och andra riksgagneliga företag, som med de lånade medlen utföras, bereda detta välstånd, utan äfven i den, att landets kapitaltillgångar ökas, ett nytt kapital i statsobligationerna uppstår, som tjenar till häfstång för industrins förkofran.

Vi böra tillägga, att Agardh strängt ifrar mot utländska statslån, äfvensom han icke påstår, att de inhemska lånen icke böra hafva någon gräns. Hans åsigt är, att hvarje lån bör amortiseras inom en tid, hvars längd af företagens natur och andra omständigheter bestämmes. En sådan amortisering sker, som bekant, derigenom, att en bestämd mindre summa årligen afläggas och förräntas, tills dessa anslag med ränta på ränta betäcka lånet. Staten har då den utvägen, att inlösa obligationerna på börsen, om deras värde af någon orsak faller under *pari*, och att underlätta operationen genom att bjuda kontant betalning till deras nominela belopp eller nya obligationer med lägre ränta, om deras värde stigit öfver det nominela (öfver *pari*), d. ä. genom s. k. räntekonversion. 10

Det väsentliga i denna lära, vi hafva att fästa oss vid, är, att den sammanfaller med yrkandet på depositionsbankers stora gagn för ett land. I båda fallen är det fråga om, att uppsamla ofruktbara kapitaler och göra dem fruktbarande, samt att fördubbla kapitaltillgången genom att i allmänna rörelsen utsända obligationer, motsvarande lånet eller depositionen, d. ä. genom krediten. Endast deri består skilnaden, att statens kredit är större, och hela det lånade kapitalet kan af densamma åter utgifvas, under det att en bank måste reservera någon del för obligationernas inlösen, när helst den påfordras. Ett exempel på detta slags statslån äro i Finland Saima-kanal sedlarne. Med undantag af en ringa del har hela det mot dem upplånade kapitalet stadnat inom landet och genast åter utgått i allmänna rörelsen, medan sjelfva sedlarne bilda ett likaså stort räntebärande kapital, äfvenså ett rörelsekapital för landets industri. 20

Vi nödgas, emedan denna artikel äfven eljest hotar att vexa till ett otillbörligt omfång, förbigå Förf:s högst lärorika framställning af de olägenheter, som i Sverige härflutit af bristen på ett statskreditsystem och på nödigt kapital för allmänna gagnande företag. Vi nämna bland dem endast bränvinssupandet, hvars tilltagande han hufvudsakligen anser vara en följd af bristande kommunikationer genom kanaler och jernvägar. Ty, säger han, bränvinsbränningen är för åkerbrukaren det enda medel, att få pris för sin spanmål, som icke tål transportkostnad till kusten, under det att landet numera i vanliga år producerar spanmål öfver eget behof, och denna under goda år faller så i pris, att t. ex. 1844 i vissa delar af landet rågen kostade 3 à 4, kornet 2 à 3, hafran 1 1/3 Rdr Bko. En ringa besinning lærer, att det påpekade förhållandet är en lika vigtig sak i Finland som i Sverige. Såsom en medverkande orsak till stigande bränvinsbränning anför Förf. saknaden af en penninganstalt, der spanmål får belånas. Han föreslår också utlåning mot hypotek af spanmål såsom en hufvudsaklig rörelse för privatbanker i Sverige. I vår tanke är denna anmärkning och detta yrkande af aldrastörsta vigt. 30

För privatbankerna föreslår Förf. i öfrigt hufvudsakligen det Skottska systemet. Han yrkar också, att delegarens antal bör vara minst 50, för att hindra rörelsens monopoliserande af några få, och vill äfven

hafva den obegränsade ansvarigheten upphäfvén; hvaremot bankerna borde ställa säkerhet för sina sedlar, hvilkas belopp bör vara begränsadt, genom högst betydliga depositioner i offentligt förvar. Men det visar sig, att han icke lika klart som Conquelin insett felet i de Skottiska bankernas inrättning. Detta består, såsom redan ofvan påpekades, deri, att delegarenas antal är ringa, och depositionerna i följd deraf omåttligt stora. Botemedlet vore enligt Coquelin: att ingen delegare skulle ansvara för mera en sin akties belopp. Detta är förhållandet i Förenta Staterna, der derföre aktier och aktiedelar lyda på små summor, delegarena tillhöra alla samhällsklasser, ofta till största antal den arbetande, och depositionerna äro ringa. Ty hvar och en föredrager, att såsom delegare få en högre ränta på sina pengar, att dela bankvinsten, än att såsom deponent få en mindre ränta. Genom att fixera bankernas antal och beloppet af deras sedelutgifning, samt genom flera andra onödigt inskränkande detaljbestämningar visar sig också Agardh icke hafva genomtänkt denna fråga lika väl, som den om statslånen.

Sedan Förf. behandlat frågan om lifsassuransbolag, sparbanker, ränteförsäkringsanstalter, kommer han sist till »Lifränteinrättning för kvinnor» och med anledning deraf till en betraktelse öfver kvinnans ställning i allmänhet, hennes ställning i Sverige, lagstiftningen derstädes med afseende på kvinnan m. m. Vi skola framledes återkomma till detta lika viktiga, som af Förf. med värma behandlade kapitel.

För de lärde och dem, som dock hafva den lärda pretension att förakta penningen – i teorin, rekommendera vi synnerligen biskop Agardh's bok, såsom egnad att visa, hvilket utomordentligt allmänt menskligt intresse ofvan berörda penningefrågor ega. Vi behöfva icke erinra derom, att der handel, industri, penningar och välstånd funnits, der har icke heller saknats lärdom, vetenskap och litteratur, understödda som de der äro äfven af lagar och institutioner, nödvändiga vilkor för deras blomstring.

Vi borde här öfvergå till en tillämpning af det anförda på inhemska förhållanden. Men utrymmet bjuder oss uppskjuta dermed till ett följande nummer. I stället sluta vi med ett högst märkligt aktstycke, som Agardh i öfversättning anført. Han tadar strängt Svenska bankens inrättning, bland annat, att silfver kan ur banken uttagas för export till utlandet, hvilket äfven alltid skett, när vixelkursen stigit så, att det blifvit förmonligare att utsända silfver, än att köpa vixlar. Vixelkursen stiger, när importen är större än exporten. Agardh anser nu silfverutvexlingen i banken, emedan detta silfver får utsändas utan all tull, uppmuntra till stor varu-import och trycka ned exporten. Åsigtens rättighet lemna vi derhän. Förhållandet är detsamma i England, ehuru den stora exporten från detta land gör, att guld mera sällan i större kvantiteter från Englands bank föres till kontinenten. Emellertid uppstod en sådan *drän* åren 1830–32. År 1833 nedsattes en komité för undersökning af orsakerna härtill. Bland personer, som i komitén hördes, var N. M. Rotschild, dåvarande chef för huset. Det är hans förklaringar, Hr Agardh anförer. Vi låna ur dessa anföranden endast, hvad som har afseende på penningecirkulationen öfverhufvud. Af frågornas nummer må läsaren sluta, huru dylika undersökningar ske i England.

»Frågan 4871. Såsom det synes vara er mening, att om ej detta land understundom behöfde införskrifva säd, och om genom lånen till utlandet icke tidtals guld måste gå ur landet, skulle kursen alltid

vara till vår fördel; måste icke (enär ofvannämnde händelser äro temporära) det blifva en oundviklig följd, att allt guld och silfver i hela världen småningom måste komma till detta land? – *Svar.* Det skall åtminstone sträfva att komma hit.

Fr. 4872. Finnes det då icke deremot något motverkande hinder? – *Sv.* Jo, om det icke funnes något sådant, så skulle världen icke kunna fortfara. Om icke emellanåt behöfde införskrifva säd, och de andra länderna icke tidtals finge lån hos oss, så ser jag icke, huru folket utomlands skulle kunna lefva.

Fr. 4876. Ni menar således, att då import af säd och utlåningen af guld till fremmande länder icke kommer i fråga, ett sådant öfverskott af varor blir exporteradt från detta landet öfver, hvad som importerats, att det är en regelbunden inbetalning af guld från hela världen till detta land? – *Sv.* Visserligen. Jag erfarer det sjelf i mina egna affärer. 10

Fr. 4884. Då således andra länder icke kunna med sina produkter betala sina skulder till oss, utan nödgas sända oss guld till betalning, måste de då icke vara i ett beständigt förarmande? – *Sv.* Otvifvelaktigt.

Fr. 4885. Men hvad blir då följden? – *Sv.* Följden blir, att de hos oss alltjemt måste taga lån, och när de få stor brist på penningar, så komma de till oss, för att få lån på 5 eller 10 millioner eller så något, hvad de kunna behöfva. 20

Fr. 4947. Är det er mening, att den bästa regel Englands bank kan följa, är att utgifva mycket banknoter och göra rörelsekapitalet ymnigt? – *Sv.* Ja, om landet har penningar i öfverflöd, skall det tillegna sig all handel från hela världen, och om ni gör mycket ondt om penningar, så skall handeln gå öfver till andra länder.»

Tillämpningen gör sig sjelf. Intet land kan uppsluka »all handel från hela världen», emedan öfriga länder småningom måste förskaffa sig »penningar i öfverflöd.» Men säkert synes vara, att handeln skall från de länder, som hafva »mycket ondt om penningar», öfvergå till andra länder. Och om något land finnes, der »öfverflöd på penningar» under intet vilkor kan åstadkommas, så gör man dock säkert väl i detta land, om man förskaffar sig en så stor tillgång på penningar, som fås kan. En utväg härtill, icke den minst verksamma, erbjuda privatbankerna. Och det är derföre om behofvet af sådana i Finland, vi i det följande skola tala. 30

J. V. S.

40

28 SVENSK LITTERATUR.

Litteraturblad n:o 9, september 1855

P. D. A. ATTERBOMS SAMLADE DIKTER. I. II. LYCKSALIGHETENS Ö. ÖREBRO 1854.

Det är med känslan af vemod, man öppnar dessa häften, hvilkas utgifvande den äldriga skalden sjelf besörjt, och med hvilkas redaktion hans jordiska verksamhet afstodnade. För alla dem, som vuxit upp under detta sekels andra och tredje decennier, är Atterboms namn ett kärt ungdomsminne, och mången i Finland torde med Ref. bevara minnet äfven af Atterboms så synnerligen älskvärda personlighet. 50

Tegnér, Wallin, Franzén, Geyer, Atterbom, hvilka stora namn, i Svenska nationallitteraturen, hvilka betydande namn äfven i Finlands